

Ezen a közgyűlésen került sor az emlékérem I. és II. fokozatának ünnepélyes átadására is, melyeket első ízben, - a kriminológiai kutatások területén elért kiemelkedő tudományos eredményeikért Dr. Gödöny Józsefnek, az OKKRI igazgatójának, az állam- és jogtudományok doktorának, címzetes egyetemi tanárnak és Dr. Gönczöl Katalinnak, az ELTE egyetemi docensének, az állam- és jogtudományok kandidátusának ítéltek oda.

Amint azt a napirendre került téma s a körülötte kialakult élénk vita is mutatja, a Magyar Kriminológiai Társaság nem csökkenő aktivitással folytatja munkáját és különös súlyt helyez arra, hogy a kriminológiai kutatások a gyakorlat, s mindennapjaink számára fontos kérdésekkel foglalkozzanak. E munka eredményességében bizva bocsátjuk útjára a Kriminológiai Közlemények 8. kötetét.

A szerkesztő

Dr. Gödöny József elnöki megnyitója

Tisztelt Elvtársnök és Elvtársak!

AZ MTA Magyar Kriminológiai Társaság II. közgyűlését megnyitom.

Szeretettel üdvözlöm valamennyi kedvos megjelentet.

A mai közgyűlésre sok napirendi pontunk van. Szeretném, ha elegendő időnk lenne ezek megvitatására, ezért kérem, engedjék meg nekem, hogy ne tartsak részletes elnöki megnyitót.

Napirend előtt egy szomorú kötelességemnek kívánok eleget tenni. Szabóné dr. Nagy Teréz, az ELTE Büntetőeljárásjogi Tanszékének tanszékvezető professzora, a bűnügyi tudományok kiváló művelője az elmúlt napokban elhunyt.

Emlékének adózzunk egy perces néma felállással!

Tisztelt Tagtársak!

A meghívóhoz mellékeljük a Közgyűlés napirendjét.

Megkérdem a közgyűlés résztvevőit, elfogadják-e a napirendet?

Megállapítottam, hogy a résztvevők a közgyűlés napirendjét elfogadták. Az első napirendi pont szerint "A bűnözés új tendenciái és okai" címmel Nyiri Sándor elvtárs, a legfőbb ügyész helyettese tart előadást.

BEVEZETŐ ELŐADÁS

Dr. Nyiri Sándor /a legfőbb ügyész helyettese/

A bűnözés új tendenciái és okai

1./ Az elmúlt években a nehezedő gazdasági körülmények és az életszínvonal szinten maradása - a lakosság egyes részénél csökkenése -, valamint a társadalomtudományok kutatásának eredményei, minden eddiginél jobban felszínre hozták a társadalmi beilleszkedés zavarait. Mérséklésükre, kedvezőtlen hatásai csökkentésére kormányzati és társadalmi programok készülnek. Közismert, hogy az alkoholizmus, a hazánkban is megjelent kábítószer fogyasztás, a gyermek- és fiataikorúak veszélyeztetettsége, a különféle mentális zavarok, az öngyilkosságok milyen gondokat okoznak a társadalomnak. Mindez szoros összefüggésben, bonyolult kölcsönhatásban, oksági viszonyban van a magyarországi bűnözéssel is. A beilleszkedési zavarok okozta gondok fontosságát példázza az is, hogy így nevesítve, még az MSZMP XIII. Kongresszusán is szó volt róluk.

2./ Amikor a bűnözés nagyságáról beszélünk, mindig használunk egy jelzőt - amit sokan kifogásolnak is -, nevezetesen az ismertté vált bűncselekményekről és az ismertté vált elkövetőről szólunk. Ez a kifejezés jelenti azt is, hogy a bűnözés valójában a megismertnél jóval terjedelmesebb, a bűncselekmények és az elkövetők egy jelentős része a hatóságok előtt ugyanis rejtve

marad. Tudjuk azt is, hogy a rejtve maradt bűncselekmények száma lényegesen eltérő az egyes bűncselekmény kategóriákban. Vannak bűncselekmények - pl. élet elleni bűncselekmények, hivatalos személy elleni erőszak -, ahol alig fordulhat elő ilyen bűncselekmény. Más bűncselekményeknél - pl. gazdaság elleni bűncselekmények, korrupció, vagyon elleni bűncselekmények - a fel nem derített bűnesetek száma többszöröse az ismertté váltakénak.

A bűnözés adatainak értékelésénél mindig irányadónak tekintettük azt a szempontot is, hogy az ismertté vált bűncselekmények számának egyik évről a másik évre bekövetkező kisebb-nagyobb változásai sem kedvező, sem pedig kedvezőtlen következtetés levonására nem alkalmasak. Lehetőségünk van azonban következtetéseket levonni hosszabb idő, vagy akárcsak néhány év változásaiból is. Az 1974-es évet megelőző 10 esztendő jórésztében az ismertté vált bűncselekmények száma 120.000 alatt volt és az évtized átlaga sem haladta meg ez a számot. 1975-ben és az azt követő négy év mindegyikében a bűncselekmények száma meghaladta a 120.000-et. Azokban az években arra számítottunk, hogy országunkban 120.000-130.000 bűncselekmény évenkénti elkövetésével kell tartósan számolni.

1980-ban azonban a megelőző két évben előforduló bűncselekmények száma mintegy 5.000-rel nőtt, s a következő esztendőben további növekedés volt tapasztalható. Így 1982-ben majd 140.000, 1983-ban pedig 151.505, tavaly pedig már 157.036 bűncselekményt kellett számba venni. Megállapíthatjuk tehát, hogy

most már hosszabb időszakot figyelembe véve is, a bűnözés emelkedő tendenciájú, az emelkedés üteme a legutóbbi években pedig felgyorsult. /Az emelkedés növekedése 1981-ben 3.4 %, 1982-ben 3.6 %, 1983-ban 8.4 %, 1984-ben 3.7 % volt./

Az ismertté vált elkövetők számának változása viszont más képet mutat. 1980-ban 77.154, 1981-ben 82.354, 1982-ben 82.104, 1983-ban 88.591, tavaly pedig 89.034 elkövető vált ismertté a hatóságok előtt. A növekedés üteme pedig nem olyan mérvű, mint a bűnözésé. Jelentősen emelkedett viszont azoknak a bűneseteknek a száma, amelyek elkövetőjét nem sikerült felderíteni.

/ 1980 - 34.022; 1981 - 35.804; 1982 - 39.400; 1983 - 43.883; 1984 - 47.660 /.

A bűnözés növekedésével párhuzamosan nő társadalmi veszélyességének súlya is. A büntettek vétségeihez mért aránya fokozatosan emelkedik.

	1980	1981	1982	1983	1984
büntett	28 %	29 %	29.4 %	30.5 %	32.6 %
vétség	72 "	71 "	70.6 "	69.5 "	67.4 "

A bűnözés alapstruktúrája - a bűncselekmények sorrendje - lényeges változást nem mutat. A bűncselekmények 60 %-a vagyon elleni, 12 % közlekedési, 10-11 % erőszakos és garázda jellegű, 3-4 %-a gazdasági, 4-4.5 %-a a házasság, a család- és ifjúság elleni bűncselekmény. A gond az, hogy ezen arányok mögött évről évre növekvő abszolút számok

vannak.

3./ A bűnözés alakulásának minden részterületére kiterjedő és minden összefüggést magában foglaló tárgyalása túlhaladja egy tanulmány kereteit. Mindössze arra vállalkozhatom, hogy a változásokat néhány, de egyébként jellemző bűncselekmény kategóriában bemutassam. Ezek: az erőszakos jellegű, a vagyon elleni és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények. Ezen kívül a terület fontossága miatt külön szólok a gyermek- és fiataalkorúak bűnözéséről.

a./ Az erőszakos bűncselekmények közül elsősorban az emberölések számának alakulásáról kell szólni. E bűncselekménynél az elmúlt 10 évben említésre méltó számszerű változás nem volt. A befejezett bűncselekmények száma évi 190 és 220 között ingadozott. Az utóbbi két évben 210, illetve 200 ilyen bűncselekményt követtek el. A kísérleti szakban maradt bűncselekmények többnyire a befejezett cselekményekkel azonos nagyságrendűek voltak. Említésre méltó azonban, hogy a nyereségvágy, vagy más aljas indok csak igen kis mértékben motiválta az elkövetőket. /Igy pl. 1983-ban mindössze 12 nyereségvágyból történt elkövetés volt./ Jellemző továbbá az is, hogy alacsony e bűncselekményeknél a különös visszaesők száma. Ez általában évi 10 alatt maradt, 1984-ben mindössze 2 ilyen minősítésű bűncselekményt követtek el.

A viszonylag kedvezőnek látszó adatok mellett azonban fel kell figyelni arra, hogy a különös kegyetlenséggel elkövetett emberölések száma emelkedett. Amíg 1981-ben csak 17 ilyen bűncselekményt követtek el, addig

1983-ban már 29 cselekményt kellett így minősíteni. Bár a kis számok miatt meglehetősen nehéz ebből a változásból általános érvényű következtetést levonni, úgy tűnik, hogy ebben a bűncselekmény kategóriában is a korábbi évekhez képest a cselekmények nagyobb részét jellemezte a magasabb fokú gátlástalanság. Az egyes konkrét bűncselekmények vizsgálata azt is megmutatta, hogy igen sok a szinte motiválatlannak tűnő emberölés és az elkövetők erkölcsi gátlásait már kisebb viták, vagy apróbb sérelmek is feloldják.

Valamivel több következtetés levonására ad alapot az erőszakos jellegű bűncselekmények másik csoportja, a szándékos súlyos testi sértéseké. Ezen bűncselekmények aránya ugyan az összbünyözésen belül lényegesen nem változott, mert 1973-ban is és 1983-ban is 4 % volt, de ez csak azt jelenti, hogy itt a bünyözés növekedésének az üteme az összbünyözés növekedési ütemével megegyezett. A tények azonban azt mutatják, hogy ennél a bűncselekménynél a helyzet lényegesen rosszabbodott. /1973-ban 4.229 szándékos súlyos testi sértést követtek el, 1983-ban már 6.100-at, 1984-ben pedig számuk 6.500 fölé emelkedett./

Kedvezőtlen változást mutatnak az erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekményekre vonatkozó adatok is. A változás nemcsak az elkövetések számával, hanem strukturálisan is igazolható. E bűncselekmény részesezése az összbünyözésben 1980-ban még csak 0.6 % volt, ez az arány 1984-re 0.8 %-ra emelkedett. Az említett 0.2 %-os változás a valóságban azt jelentette, hogy a bűncselekmények száma 1980-hoz képest majdnem

50 %-kal megemelkedett. Az is figyelemre méltó, hogy az emelkedés viszonylag egyenletes és tendencia jellegű volt.

A legkedvezőtlenebb változások a rablásoknál mutathatók ki. A rablások változása nemcsak számszerűen, hanem strukturálisan is jól érzékelhető. Az elmúlt 5 év adatait figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a rablások részesezése az összbünyözésből az 1980. évi 0.8 %-ról 1.1 %-ra változott és úgy tűnik, hogy ez az arányeltolódás továbbra is emelkedő tendenciát mutat. Az elkövetések száma itt is plasztikusabban mutatja, hogy nagyon kedvezőtlen jelenségről van szó. 1980-ban 1.022 rablást követtek el, 1984-re már 1.653-ra emelkedett a bűncselekmények száma. A növekedés mintegy 61 %-os. Hozzá kell tennem, hogy a rablások döntő többségénél a megszerzett, vagy megszerezni kívánt értékek viszonylag csekélyek voltak, ugyanakkor az elkövetések módja egyre inkább elszántabbá, gátlástalanabbá vált. Előfordult, hogy Budapesten a kora esti órákban viszonylag forgalmas úton támadták meg és rabolták ki a sértetteket.

Végül az erőszakos bűncselekmények között említést kell tenni a garázdaságról is. Az elkövetések száma az elmúlt 5 évben egyenletesen emelkedett és az emelkedés az összbünyözés növekedési ütemét mintegy 25 %-kal meghaladta. Míg 1980-ban 2.000 alatt maradt a garázdasággal elkövetett bűncselekmények száma, 1984-re már a 3.000-en felül volt.

Az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények mintegy 22.5 %-át a fővárosban követtek el. A bűncselekményeknek a

lakosság létszámához viszonyított gyakorisága a fővárosban meghaladja ugyan az országos átlagot, de ezt az egyes megyék gyakorisági mutatói megközelítik, sőt meg is haladják. Mivel az erőszakos bűncselekmények alakulása nemcsak a fővárosban, hanem a megyék többségében is emelkedő tendenciát mutat, úgy gondolom, levonhatjuk azt a következtetést, hogy a bűnözés, ha nem is drasztikus mértékben, de az egész országban erőszakosabbá vált.

b./ Azt hiszem ma már mindenki előtt közismert, hogy a bűnözés növekedésében a vagyon elleni bűncselekmények növekedésének kiemelkedő szerepe van. Ahhoz azonban, hogy ennek okait feltárhassuk, vagy azt megkísérelhessük, indokolt e bűncselekmény kategória változásainak vizsgálata. Ha a vagyon elleni bűncselekményeket az összes ismertté vált közvédas bűncselekményekhez viszonyítjuk, a strukturális arányokban különösen az elmúlt 5 évben észlelhetünk változást. A vagyon elleni bűncselekményeknek a közvédas bűncselekményekből való részesedése 1973-ban 57.1 %, 1984-ben pedig 60.5 % volt. Ez az arányeltolódás azonban még nem fejezi ki a változások lényegét. Akkor, ha a változásokat az abszolút számok tükrében vizsgáljuk, vagy ha a strukturális változásokat a bűncselekménycsoporton belül vesszük szemügyre, a kedvezőtlen jelenségek sokkal szembeötlőbbek.

Az elmúlt 10 évben a vagyon elleni bűncselekmények száma az 1974. évi 62.000-ról 1984-re 95.000-re emelkedett. Az emelkedés tendencia jellegű és nem egyenletes,

mert volt 1-2 év, amikor kisebb visszaesés is tapasztalható volt. Elsősorban a lopások száma emelkedett, melyek részesedése a vagyon elleni bűncselekményekből 1973-ban 76 %, 1983-ban pedig 84 % volt. Ez a 8 %-os növekedés azonban azt jelenti, hogy 1983-ban már 25.000-rel több lopást követtek el, mint 10 évvel korábban.

Figyelemre méltó a betöréses lopások számának alakulása is. A statisztikai adatok azt igazolják, hogy egyre több a nagyobb elszántságot, nagyobb gátlástalanságot mutató ilyen bűncselekmény. 1973-ban még csak minden ötödik lopást követték el betörés útján, 1983-ban már minden negyediket. Tíz év alatt lényegében megduplázódott a betöréses lopások száma.

Az a tény, hogy a betörések száma ilyen jelentős mértékben emelkedett, önmagában is igen kedvezőtlen tendencia a bűnözésben és a vagyonbiztonságot jelentős mértékben befolyásolja. Vannak azonban más kedvezőtlen jelenségek is. E bűncselekményeknél egyre gyakoribb a sorozat-jelleg, vagyis egy-egy elkövető több ilyen bűncselekményt is elkövet, amíg leleplezik. E bűncselekményeket egyre inkább jellemzi a tervezettség is. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az elkövetők előre kiválasztják a betörés színhelyét, tájékozódnak az elkövetés feltételeiről. Mindezekhez segítséget nyújtanak az ún. tippadók, akik sok esetben még arról is tájékoztatják társaikat, hogy a sértettek hol tartják értékeiket, és hogy a betörők milyen zsákmányra számíthatnak.

A legtöbb betörést még mindig az éjfél körüli órákban követik el, de jelen-

tősen megnőtt a nappali, a munkaidőben elkövetett bűncselekmények száma is. Egyre inkább jellemző, hogy a tettesek az értékesítés nagyobb biztonságára törekedve csak pénzt és ékszereket, illetve olyan ingóságokat visznek el, amelyek azonosítása nehéz, vagy egyenesen lehetetlen. Jellemző, hogy sokszor a helyszínen hagyják a nagyobb terjedelmű műszaki berendezéseket, az értékes festményeket és a takarékbetétkönyveket. Mindezek arra utalnak, hogy a betöréseknél is érezhetőbb a "profi" jelleg.

A vagyon elleni bűncselekmények változásairól adott kép nem lehet teljes a társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett bűncselekmények nélkül.

A társadalmi vagyont károsító bűncselekmények száma az elmúlt 10 évben ugyan csak növekedett. A növekedés üteme azonban nem olyan gyors, mint az összes vagyon elleni bűncselekmények növekedése. Strukturálisan vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények részesedése a vagyon elleni bűncselekményekből az utóbbi években csökkent. A változás nem túl nagy, mindössze 0.3 %.

A társadalmi tulajdont károsító bűncselekményeken belül is a lopások száma a legnagyobb, az összes bűncselekmény felét teszi ki. A lopásokon belül viszont a betöréses lopások aránya sokkal rosszabb, mint a személyi tulajdont károsító bűncselekményeknél, általában 50 % körül van. Ez egyébként nem meglepő, hiszen a közös vagyonhoz való hozzájutás lopás útján többnyire csak erőszakos módon történhet. Mindezek ellenére kedvezőtlennek kell értékelni, hogy a tár-

sadalmi vagyont károsító betörések száma az 1981. évi 6.500-ról 1984-re több mint 8.300-ra emelkedett.

Emelkedett az egyes bűncselekményekkel okozott kár összege is, mégpedig jelentős mértékben, 1980-hoz képest 1984-re több mint a kétszeresére. Ez utóbbi évben a társadalmi tulajdonban okozott kár 573 millió forint volt. /Ebben nincs benne a Szépművészeti Múzeum sérelmére elkövetett lopás, ahol a kár 1,4 milliárd forint volt./

A társadalmi tulajdonban keletkezett kárt vizsgálva, egyéb kedvezőtlen jelenségek is tapasztalhatók. Ilyen többek között az, hogy megemelkedett a nagyobb kárt okozó betörések száma. Így pl. 1983-ban 232 olyan bűncselekmény volt, ahol a kár az 50.000 Ft-ot meghaladta, az ilyen elkövetések száma 1984-ben 286-ra emelkedett. A leginkább veszélyeztetett terület a kereskedelem és a mezőgazdaság, mert a legtöbb betörést ezen a területen követték el és ott a legmagasabb az egy-egy bűncselekménnyel okozott kár összege is.

A társadalmi tulajdont sértő bűncselekmények közül néhány, a bűnözés alakulását jellemző új vonás szemléltetése végett foglalkozni kell a csalásokkal és sikkasztásokkal is. E bűncselekmények gyakoriságában kedvező változás történt. Nemcsak számuk csökkent, hanem részesedésük is egyre kisebb a bűncselekmény-csoporton belül. Míg 1981-ben 3.795 csalást és sikkasztást követtek el, 1983-ban számuk 3.382-re, részesedési arányuk pedig 14 %-ról 11.5 %-ra esett vissza.

Az elkövetések számának csökkenésén

túl azonban kedvezőtlen, hogy a jelentősebb kárt okozó bűncselekmények száma emelkedett. Csak az utolsó két év adatait összehasonlítva, 1983-ban 489 esetben okoztak 50.000 Ft feletti kárt, 1984-ben már 611 ilyen bűncselekményt követtek el.

A társadalmi tulajdont károsító sikasztások és csalások sértettjeinek egyharmada a kereskedelmi egységek köréből, egyötöde az ipari vállalatokból, további egyötöde pedig a mezőgazdasági üzemek közül került ki. E két bűncselekmény kategóriánál különösen veszélyeztetettek az állami kiskereskedelmi boltok és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek. Jellemző, hogy 1984-ben e két terület a társadalmi tulajdonban keletkezett összes kárból több mint 10 %-kal részesedett.

A konkrét ügyek tapasztalatai szerint az utóbbi években egyre több az olyan, főleg család útján elkövetett és egyben jelentős kárt okozó bűncselekmény, ahol a sértettek állami szervek, vagy mezőgazdasági termelőszövetkezetek. A kárt okozók pedig különböző gazdasági munkaközösségek, továbbá a sértett termelőszövetkezeteken belül, vagy azok gesztorsága alatt működő szakcsoportok, szakszövetkezetek. Az ilyen ügyek több általánosítható tapasztalattal is szolgáltak. Igen gyakori, hogy a szerződés megkötésekor a megbízó, vagy megrendelő - örülve annak, hogy kivitelezőt talált - nem tájékozik kellően a vállalkozó teljesítőképessége felől. Jellemző, hogy a vállalkozók munkájának menetközbeni ellenőrzése elmarad, vagy az nem megfelelő. Tapasztalhattuk, hogy különböző rész-számlákra kellő arányú és minőségű teljesítés

hiányában a megrendelők nagyobb összegeket kifizetnek és csak később derül ki, hogy a munkát nem megfelelő módon végezték el, vagy éppenséggel semmit sem teljesítettek.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeteken belül alakult különböző építőipari szakcsoportok, kisszövetkezetek, vagy gazdasági társulások nagyon sok esetben úgy működnek, hogy tevékenységüket, anyagfelhasználásukat és bérkifizetéseiket nem dokumentálják, a bizonylati fegyelem a semmivel egyenlő. Így valójában ellenőrizhetetlen a tevékenységük. Az is jellemző, hogy a gesztor termelőszövetkezet csak azal törődik, hogy a melléküzemág, vagy szakcsoport megfelelő jövedelmet biztosítson a szövetkezet részére. Ennek nagyon sok esetben az a következménye, hogy nemcsak a remélt haszon marad el, de a szövetkezetnek kell helyt állnia a munka nélkül felvett bérekért, vagy a minőségileg elfogadhatatlan teljesítésből eredő anyagi következményekért. Ezekben az ügyekben a család tipikus elkövetési módjai, a szándékosan jogellenes árképzés, a számlákba fiktív tételek beállítása, nem létező dolgozók nevére különböző összegű bérek felvétele, vagy a dolgozóknak zsebből való, tehát ellenőrizhetetlen kifizetése. Mindezekre rendszerint csak akkor derül fény, amikor a megrendelő reklamál, vagy a végszámlát megkifogásolja, és az sem ritka kivétel, hogy a bűnüldöző szerveknek kell a megrendelőt rászoritania arra, hogy kifizetéseit vizsgálja felül.

Az utóbbi megjegyzésből az is következik, hogy ezeknek a bűncselekményeknek többnyire velejárója, hogy a számlák kifi-

zetésénél tapasztalt nagyfokú gondatlanság miatt a megrendelő szervek egyes vezetői ellen is a társadalmi tulajdon anyag kezelése miatt el kellett járni.

c./ A gazdasági bűncselekményeknél, ha csak a bűnelkövetések gyakoriságát tekintjük, nem tapasztalhatunk olyan jelentős változásokat, mint a vagyon elleni bűncselekmények körében. Az összбүнözésben való részesedésük az elmúlt 10 év alatt számottevően nem változott. Közöttük elsősorban a vám- és devizabűncselekmények érdemelnek említést elsősorban azért, mert ezek részesedése a bűncselekmény kategórián belül a legmagasabb, 1974-ben 70.8 %, 1984-ben 72 % volt. A bűnelkövetések számának alakulása az említett két bűncselekménynél nem mutat tendencia jellegű emelkedést, sőt a bűncselekmények számában 1984-ben jelentős visszaesés is tapasztalható volt. Ebben természetesen az is közreható, hogy mindkét bűncselekménynél az értékhatár megváltozott. Ami miatt e két bűncselekményről mégis szólni kell a бүнözés új irányainak tárgyalásakor, az elsősorban a bűnelkövetés jellegével és az egyes bűncselekmények súlyának változásával indokolható.

A korábbi évek vám- és devizabűntetteire általában a kisebb jelentőségű, többnyire a vétségi értékhatár közelében maradó, vagy azt nem sokkal meghaladó tárgyi súly volt a jellemző. A vámbűncselekmények nagyobb része összefüggött a turista utasforgalommal. Igen sok volt a hozzánk beutazó külföldi állampolgár elkövető, akik

elsősorban kvarcórákat, azok tartozékait és kisebb számológépeket csempészték be az országba. Ugy tűnik, ez a fejta csempészet már kimerülőben van, hiszen a kereskedelemben olcsó és sokkal megbízhatóbb áruk garanciával is vásárolhatók.

Ujabban azonban a nagyobb értékű számítógépek, videoberendezések és egyéb értékes műszaki cikkek jogellenes behozatala terjedt el. Az elkövetés módja is megváltozott, hiszen ezeket már nem lehet biztonságosan elrejteni. Itt már a belföldi és külföldi elkövetők együttműködése szükséges a behozatalhoz, illetve a vámszervek megtévesztéséhez. Az is jellemző, hogy az ilyen vámbűncselekményeknek szinte kivétel nélkül velejárója a devizabűncselekmény és az üzérkedés is. Ezek a bűncselekmények sokkal nehezebben felderíthetők és a külföldi elkövetők egy részével szemben nem is tudunk eljárni.

A vám- és devizacselekmények másik nagy csoportja az aranyékszerek jogellenes behozatalával kapcsolatos. Ismeretes, hogy az új rendelkezések szerint vám kiszabása nélkül is behozhatók aranyékszerek külföldről, ha azokat állami felvásárló helyeken kívánják értékesíteni. A felvevőhelyeken az aranytárgyak eredetét nem vizsgálják, az eladónak csupán a személyazonosságát kell igazolnia. Mivel ez a behozatali és értékesítési lehetőség a külföldi állampolgárokat nem illeti meg, és mert a külföldi és belföldi árak között jelentős árkülönbség van, az utóbbi években megindult a jogellenes aranyáradat. A módszer itt is a külföldi megbízók, illetve aranyvásárlók

és a belföldi értékesítők bűnös kapcsolatán alapul. Az ilyen "aranyforgalom" jelentős devizaérdeksérelmet jelent, mert az értékesítésből befolyt külföldi fizetőeszközt, vagy kicsempészik az országból, vagy még belföldön tiltott magánforgalomban a hivatalos árfolyamtól eltérő áron külföldi fizetőeszközre váltják át. Az utóbbi években több ilyen bűncselekményt sikerült felderíteni. A becsempészt és értékesített aranytárgyak értéke esetenként a 10 millió forintot is meghaladta.

A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények között említést kell tenni további két bűncselekményről, az üzérkedésről és árdrágításról is. E két bűncselekmény részesedése az adott bűncselekmény-csoporton belül kisebb, mint a vám- és devizabüntetteké, arányuk 1973-ban 10.4 %, 1984-ben pedig 19.8 % volt. Az elkövetések száma az elmúlt 10 év adatait tekintve elég jelentős ingadozást mutat, a változásokban sem negatív, sem pozitív jellegű tendencia nem észlelhető.

Nem is a bűncselekmények száma szerű alakulása, vagy a bűnözésen belüli struktúra változások indokolják részletesebb vizsgálatukat, hanem az, hogy e bűncselekmények gazdasági életünk olyan területén is jelentkeznek, ahol régebben előfordulásuk nem volt jellemző.

Korábban általában az áruval való üzérkedés volt a tipikus. Előfordultak még olyan vállalkozások, amelyek jogellenesek voltak és üzérkedésnek minősültek. A gazdasági tevékenységre vonatkozó új jogszabályok lehetővé tették, hogy kiszélesedjen

a vállalkozói tevékenység.

A konkrét bűncselekmények vizsgálata alapján az a tapasztalatunk, hogy az ilyen kisvállalkozások egy része olyan teljesítményekre szerveződik, amelyek elvégzéséhez nem rendelkezik megfelelő termelőeszközökkel és munkaerővel sem, de nem is áll szándékukban a vállalt munka elvégzése. A szerződés megkötése után a munkát tovább adják különböző kisiparosoknak, vagy más gazdasági munkaközösségeknek, illetve megfelelő termelési eszközzel rendelkező vállalatoknak. Végül is a vállalt munkát ez utóbbiak a vállalkozói díj egy kis részéért elvégzik, a vállalkozók pedig munka nélkül felveszik a vállalkozói díjat, ami esetenként duplája vagy többszöröse annak, amit a munkát ténylegesen elvégzett szerveknek kifizettek. Így fordulhatott elő, hogy alig 3-4 főből álló gazdasági munkaközösség, ahol a szerződött munkához szakértelemmel nem is rendelkeztek, több százezer forint jövedelemhez jutott tényleges munkavégzés nélkül.

Fel kellett figyelniük arra is, hogy nem egy esetben az ilyen jogellenes vállalkozói láncolatba állami vállalatok, ipari üzemek is bekapcsolódtak, valójában szükségtelenül és anélkül, hogy a megrendelő és a munkát ténylegesen elvégző szerv összehozásában bármiféle szerepük lenne.

Az üzérkedés másik, ha nem is egészen új formája az engedély nélküli nagykereskedelmi tevékenység. Ez elsősorban a zöldség- és gyümölcskereskedelemben és az építőanyagkereskedelemben észlelhető.

E bűncselekmény előfordulási formái rendkívül változatosak, közülük talán érdekes néhány, tipikusnak mondható formát ki-

emelni. Nagyon gyakori, hogy a zöldség- és gyümölcskereskedelemben a magán, vagy szerződéses üzemeltetésre kiadott üzletek az árut nagy tételben a piacokon felvásárolják és azt azonnal továbbadják sok esetben anélkül, hogy az üzletbe beszállították volna. Az üzemeltető szerv, vagy szervezet eseténként nemcsak tudomással bír az ilyen vásárlásokról, hanem az is előfordul, hogy a vételhez szükséges összeget is biztosították a szerződéses üzlet vezetője részére. Több ügyben tapasztaltuk, hogy az üzemeltető szervek felismerték, hogy az általuk bérbeadott üzletben valójában nagykereskedelmi tevékenység folyik, mégsem lépnek fel ez ellen, feltehetően azért, mert így az üzlet gazdaságos üzemeltetését biztosítva látták.

Az ilyen jogtalan nagykereskedelmi tevékenység nemcsak a kiskereskedelmi boltok egy részére jellemző. Nem egyszer találkozunk azzal, hogy maguk a termelészövetkezetek ékelődnek be szükségtelenül az áru útjába, anélkül, hogy nagykereskedésre szóló engedéllyel rendelkeznének.

Valójában ilyen spekulációs jellegű az árdrágítások többsége is. Jellemző elkövetési mód, hogy az elkövetők az engedélyezett áruk keretei között maradván a kurrens cikket az állami kiskereskedelmi egységekből felvásárolják és szabadáras terméként jóval magasabb áron értékesítik.

d./ A bűnözés alakulásának fontos részét képezi a gyermek- és fiatalok bűnözése. A kiskorúak bűnözési aktivitásának társadalmi hátteréről már közismert az a tény, hogy a 70-es évek közepéig kicsúcsosodott népességszaporulat nagyobb részben a hátrányos vagy veszélyeztetett helyzetben élő családoknál következett be, s ezen kiskorúak szociális helyzete keveset javult. Ezt a helyzetet tükrözik az elmúlt 10 év kiskorú veszélyeztetettjeinek hivatalos nyilvántartási adatai, amelyek közel 50 %-os növekedést mutatnak, valamint a gyermek- és fiatalok bűnözésének alakulása is.

Ennek kiemelt társadalompolitikai jelentőségén túl, a kriminológiai aktualitása is egyre nagyobb, mivel a bűnözésben évek óta tartó számarány-növekedés mellett a bűnözői karrier kezdete, valamint a bűnismételek aránya is vitathatatlanul magas a fiatalok körében.

A büntetőjogilag felelősségre nem vonható gyermekkorúak számaránya - 1980-hoz viszonyítva - az utóbbi 5 év alatt közel 43 %-kal növekedett. Döntő többségük - 60-70 %-uk - a veszélyeztetett kiskorúak köréből kerül ki.

Leggyakrabban - 90-93 %-ban - vagyon elleni cselekményeket követnek el, de ezek 33-35 %-át betöréses lopással, vagy rablással kísérik meg. Dinamikus növekedés tapasztalható a rongálást és garázdaságot követő gyermekkorúak számarányában is. A véghezviteli magatartásformákat egybevetve, az a leginkább figyelmet érdemlő, hogy az összes gyermekkorú elkövető 48-50 %-a, kifejezetten személy vagy dolog elleni erőszakkal kíséri meg a cselekményt.

A fiatalok bűnözési részesedésének tendenciái még intenzívebbek, mint a gyermekkorúaké. Az utóbbi 5 év alatt - ugyancsak

1980-hoz viszonyítva - közel 50 %-os arány-növekedés következett be az elkövetők abszolút számában. A fiatalkorú népesség számának alakulásához viszonyítva az 1980. évi 1.3 %-ról 1.7 %-ra emelkedett a fiatalkorú bűnelkövetők népességén belüli számaránya.

Bűnözésük szerkezete eltér a gyermekkorúakétól, attól természetszerűen jóval szerteágazóbb. A vagyon elleni bűncselekmények aránya évtizedek óta 70 % körüli. Ezen belül azonban ugyancsak fokozódik cselekményeik társadalmi veszélyessége. Az elkövetők több mint kétötöde erőszakos és garázda módon követi el a bűncselekményt. A rablások, a garázdaság és az élet- és testi épség elleni bűncselekmények emelkedő tendenciát mutatnak, de ezek során egyre gyakoribb a brutálisan, különös kegyetlenséggel, vagy kirívóan közösségellenes módon véghezvitt bűncselekmények előfordulása. Cselekményeik többségét ketten vagy többen, csoportosan követik el.

Magas, de az utóbbi 2 évben enyhén mérséklődő tendenciát mutat /17.7 %-ról 16.8 %-ra csökkent/ az ismertté vált cigány fiatalkorúak aránya. Kriminálisitásuk elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár, Hajdu-Bihar, Bács-Kiskun és Pest megyében kiemelkedő. A fiatalkorú bűnelkövetők iskolai végzettségében igen enyhe javulás tapasztalható. Öt év alatt 76 %-ról 80 %-ra emelkedett az általános iskola V-VIII. osztályát végzettek aránya. Egyidejűleg 2.7 %-ról 1.3 %-ra csökkent az analfabéta fiatalkorú elkövetők aránya.

A jogerősen elítélt fiatalkorúaknak közel 20 %-a bűnismétlő vagy visszaeső. Ez a tény - az alacsony életkorra tekintettel is -

igen súlyos. Ez a tendencia előre jelzése az ifjú felnőtt bűnözés ugyancsak dinamikus növekedésének.

Külön szóvá kell tenni egy speciális népességi csoport, a 30-32.000 fős állami gondozottak bűnözésének alakulását.

Az utóbbi 5 évben az állami gondozásban lévő kiskorúak számának enyhe csökkenése ellenére, a közülük kikerülő bűnelkövetők száma erőteljesen növekedett. Ez a nagyobb bűnözési intenzitás egyebek között abban jut kifejezésre, hogy a legutóbbi adatok szerint a fiatalkorú népesség 1.7 %-os bűnözési arányával szemben az állami gondozottak körében a fiatalkorú bűnelkövetők aránya eléri a 8 %-ot. Más megközelítés szerint: míg a fiatalkorú népességnek kb 2 %-a van állami gondozásban, addig az állami gondozott fiatalkorú bűnelkövetők részaránya a fiatalkorú össz-bűnözésben évek óta meghaladja a 10 %-ot.

A bűncselekmények túlnyomó többségét a viszonylag alacsony műveltségű, kevésbé képzett, primitív életvitelű, illetőleg a szökések folytán tanuló, vagy munkaviszonnyal nem rendelkező növendékek követik el. Kiemelkedően magas az állami gondozott növendékek bűnözési részesedésén belül a cigányok részvétele, ami azzal hozható összefüggésbe, hogy az állami gondozást megelőzően többségében halmozottan veszélyeztetett helyzetben éltek és ennek következtében a társadalmi beilleszkedési zavarok náluk még nehezebben küzdhetők le.

4./ Az eddigiekben igyekeztem, ha meghatározott szűk körben is - és talán önkényesnek tűnő kiválasztás alapján - képet

adni a bűnözés néhány új és jellegzetes vonásáról. Ezek után eleget kell tennem a címben megjelölt azon feladatnak is, hogy a lehetőségekhez képest rámutassak a változások okaira.

a./ A bűnözés, mint társadalmi jelenség, okainak elemzése előtt vázolni szeretném azokat a társadalmi, gazdasági változásokat, amelyek jelenlegi helyzetünket jellemzik és amelyek a bűnözésre is hatással voltak.

A társadalom felépítményéhez tartozó jelenségeknek, a gazdasághoz való viszonyának elemzése mindig is bonyolult feladat. Az általános következtetések levonásához viszonylag nagyobb időszakot kell áttekinteni és még akkor sem biztos, hogy a tett megállapítások minden tekintetben megalapozottak lesznek.

Azok közül a társadalmi, gazdasági változások közül, amelyeknek szerepe lehet a bűnözés alakulásában - a teljesség igénye nélkül - három tényezőt emelnék ki. Az egyik a személyi tulajdonban bekövetkezett változások, a másik a munka társadalmi szerveztségében történt módosítások és végül a társadalmi tudatnak az életmóddal kapcsolatos változásai. Azért e három tényezőt emelem ki, mert úgy vélem, hogy ezeknek nemcsak külön-külön, hanem összefüggéseikben is lényeges hatásuk van a bűnözés alakulására.

a/1./ A szocializmus építésével az állampolgárok életszínvonala egyenletesen emelkedett, a személyi tulajdon köre és terjedelme kiszélesedett. A társadalmi javak elosztásánál korábban az egyenlőségre törekvés dominált. A fejlődés szükségszerűen megköve-

telte azonban ezen elv feladását. A javak elosztásánál általános irányelv lett a végzett munka hasznossága, hatékonysága. Ez az elv, ha nem is minden akadály és ellenállás nélkül, de egyre inkább gyakorlattá válik. Ez természetesen differenciálja a személyi jövedelmeket. A személyi jövedelem differenciálódásának alapja döntő mértékben valóban a többet érő, hatékonyabb, társadalmilag is elismert tisztességes munka.

A jövedelem-különbségek azonban nemcsak a hatékonyabb munkára vezethetők vissza. A munka értékének megfelelő mérése és az értékeknek megfelelő arányú anyagi elismerés juttatásának megszervezése rendkívül bonyolult feladat. Tudomásul kell vennünk, hogy ma még vannak olyan személyi jövedelmek, amelyekhez ugyan nem tisztességtelen úton jutottak, de amely jövedelmek nagy konjunkturális elemet tartalmazó foglalkozásokból erednek és a végzett munka értéke, valamint a jövedelem között viszonylag nagy eltérések is találhatóak. Ezeket az anomáliákat csakis a piac értékszabályozó hatásának kiteljesedése tudja majd megszüntetni.

A jövedelmek differenciálódásának van egy harmadik forrása is. Ide tartoznak azok a jövedelmek, amelyek mögött hasznos, társadalmilag elismerhető munka nincs. Ezek spekulációból, a még meglévő hiánygazdálkodás adta lehetőségek jogellenes kihasználásából származnak.

a/2./ A második tényező, a munka társadalmi szerveztségében bekövetkezett változások. A gazdaság irányításának új rendszere a társadalmi termelés hatékonysága érdekében lehetőséget teremtett új gazdálkodási

formák bevezetésére. Kiszélesedett a magánkiszipar és kiskereskedelem, lehetőség nyílt a magánvállalkozásokra is. Annak hangsúlyozása mellett, hogy ezen új gazdálkodási formák létrehozására szükség volt, azt is meg kell állapítani, hogy ezek bizonyos új lehetőségeket teremtettek a végzett munkával összhangban nem álló jövedelmek megszerzésére.

a/3./ A harmadik tényező, a társadalmi tudat alakulása. Aligha tagadhatjuk, hogy a szocializmus építésének korábbi éveiben társadalmunk fő jellemzőinek megítélésében a társadalmi tudatot a túlzottan egyszerűsítő értékelés jellemezte. Egyaránt vonatkozott ez a gazdálkodás lényegére, a társadalmi és magántulajdon legfontosabb jellemzőinek megítélésére, az elosztás elveire és a munkához való jog, mint alkotmányos elv értékelésére. Ugy tűnik, hogy a társadalmi tudat sokkal nehezebben vált át az új gazdasági formák, jelenségek reálisabb megítélésére, mint az abból származó előnyök elfogadására. Hozzá kell tenni azt is, hogy nem is tettünk meg mindent annak érdekében, hogy bizonyos kételyeket, vagy téves felfogásokat meggyőző és sokoldalú érveléssel eloszlassunk. Erre csak az utóbbi években történtek nagyon is dicsérhető kezdeményezések. Az anyagi ösztönzés és a végzett munka értéke szerinti megbecsülésének elvét a társadalom többsége elfogadja és helyesli. Ezen elv érvényre juttatása azonban nem kívánatos melléktermékeket is szült. Felerősödött az anyagi javak utáni, sokszor gátlátalan törekvés, az emberi és társadalmi értékeknek csupán az anyagi javak tükrében

való értékelése, az életmód megválasztásában, az életcél kitűzésében az anyagiak ki-szorítottak más, emberi és társadalmi értékeket. Kissé visszaszorult a közért való önzetlen, ellenérték nélküli munka becsülete is.

b./ Tegyük fel a kérdést! Vajon a bűnözésben tapasztalható változások összefüggnek-e társadalmunk gazdasági szerkezetének változásával? Azt hiszem erre a kérdésre csakis az lehet a válasz, hogy az összefüggés megállapítható, de ezek a változások nem közvetlen okai az új bűnözési formáknak.

Az említett tényezők olyan új helyzeteket, új állapotokat, új gazdasági folyamatokat, egyszóval új társadalmi viszonyokat jelentenek, amelyek hatással vannak a bűnözésre is.

Az anyagi javak bizonyos felhalmozódása, a jövedelmek differenciálódása azonban csupán materiális alapot ad a személyi tulajdon elleni támadásokra, a bűnös elhatározásokra, hogy azokhoz jogellenesen hozzájussanak. Ez azonban nem oka, hanem csupán lehetősége a vagyon elleni bűncselekmények növekedésének.

A munka társadalmi szervezetében bekövetkezett változások, az új gazdálkodási formák megjelenése sem tekinthető olyan oknak, amelyből önmagából következne a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények növekedése. Ezek az új formák csupán új helyzeteket, új viszonyokat jelentenek. Létrehozásuk, működésük megengedése mindössze lehetőséget ad, hogy ezek keretei között, vagy az új gazdálkodási formák felhasználásával kövessenek el bűncselekményeket. Összegezve tehát

az anyagi, társadalmi változások nem okai a bűncselekményeknek, hanem közegei, amelyekben azokat elkövetik.

A társadalmi tudatban érezhető bizonyos változás és a bűnözés összefüggésének megítélése már bonyolultabb feladat. A bűnelkövetésre való készség bizonyos növekedése nem abból származik, hogy szakítottunk a társadalmi javak elosztásának eddigi elvével és törekedtünk arra, hogy a végzett munkát értéke szerint jutalmazzuk. Az már más kérdés, hogy az új elosztási elv érvényre juttatásában elkövetett hibák, következtelenségek adhatnak indítékot a tulajdonszerzéssel kapcsolatos torz szemlélet kialakítására, a harácsolásra és önzésre, vagy az elosztással kapcsolatos vélt vagy valódi sérelmek jogellenes reparálására való törekvésekre.

c./ A bűnözés emelkedésének, az új elkövetési formák megjelenésének okait úgy vélem, nem valamely általános jellegű társadalmi változásban, hanem azoknál a bűncselekményeknél kell elsősorban keresni, ahol a változások jelentkeztek.

c/1./ Az erőszakos jellegű bűncselekmények közül az emberölésnél, a testi sértéseknél és a garázdaságnál az anyagi tényező, a tulajdonszerzési vágy nem játszik szerepet. Az emberölések sértettjeinek többsége a szülők, házastársak, élettársak, rokonok és ismerősök köréből adódik. Az elkövetések okai, indítékai többnyire a rendezetlen családi élet, az italozás miatt felbomlott házasságok és egyéb konfliktusok. Az elkövetők között jelentős számban vannak a társadalom szélére szorult emberek. A

bűncselekmények egy részét jellemző különös kegyetlenséget az ilyen elkövetőknél egyébként is gyakori érzelmi sivárság magyarázhatja.

A testi sértéseknél és az erőszakos jellegű nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél tapasztalt számbeli és strukturális növekedésre nehéz általános érvényű megállapítást tenni. A konkrét bűncselekményeknél feltárt okok és indítékok összegezése azonban alapot adhat bizonyos következtetések levonására.

E bűncselekmények többségére az alkalmi elkövetés, a hirtelen felindultság, vagy kötekedő, garázda beállítottság jellemző. A felsorolt indítékok a bűncselekmények közel 50 %-ánál játszottak szerepet. Alkoholos állapot az elkövetők 18 %-ánál volt megállapítható. E bűncselekmények tipikus okai közé kell sorolni a különböző tulajdonosi és birtokháborítási vitákat is, ahol a sértetti közrehatás sokszor volt kiváltója a bűncselekményeknek. Az is jellemző, hogy az elkövetők jó része, mintegy 60 %-a irástudatlan, vagy alacsony műveltségű volt.

Ha a felsorolt okok és indítékok alapján valamely általános érvényű megállapítást akarunk tenni a növekedés okaira, talán azt mondhatjuk, hogy az esetek többségében az állampolgári fegyelem lazulása, a közösségi életbe való beilleszkedés szándékának hiánya, vagy megnehezítettsége állapítható meg. A beilleszkedési zavarokat természetesen sok tényező idézheti elő, így a megoldatlan lakáshelyzet, a viszonylag alacsony jövedelem, vagy a hibásan kialakított életmód is. Az alacsony műveltségű, rendezetlen helyzetű elkövetők munkájának érté-

kelése - amennyiben dolgoznak - nem túl magas, ezért társadalmi helyzetük további romlásával, vagy legalábbis stagnálásával számolni kell. Ez egyben azt is jelenti, hogy a bűnözést elősegítő körülmények nem szűntek meg és e bűncselekmények visszaszorítását egyelőre csak a gyors felelősségre vonástól és megfelelő büntetések kiszabásától várhatjuk. Döntő változást a társadalom anyagi életfeltételeinek javítása és ezzel együtt a beilleszkedési gondok okainak megszüntetése hozhat majd.

Némileg más a helyzet a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél. Itt a számbeli növekedés bizonyos mértékig a sértetti magatartásokra is visszavezethető.

Az ilyen ügyek egy jelentős részénél az utóbbi években azt tapasztalhattuk, hogy a sértettek könnyen kötnek ismeretséget, vonakodás nélkül elfogadnak olyan helyzeteket - pl. közös szórakozás után idegen lakásba való felmenetel, stb. -, amely kiváltója a bűncselekményeknek. Az is jellemző, hogy az ilyen ügyekben, vagy azok egy részében az elkövetők által alkalmazott erőszak alig éri el a törvényben előírt és a bűnösség megállapításához szükséges mértéket. A sértettek és az elkövetők többsége fiatal.

A rablásoknál döntő ok a haszonszerzési vágy, a munkakerülő életmód és a bűnöző létezés. A rablást elkövetők 27 %-a munkakerülő, vagy csak alkalmi munkát végez. A sértettek többsége a szórakozó helyeken szerzett alkalmi ismerősök köréből adódik. Nagyon sok a csoportos elkövetés és az elkövetők között - általában részesi minőségben - a nők aránya sokkal magasabb, mint más bűncselekményeknél. Elősegíti az ilyen

bűncselekmények elkövetését az is, hogy a szórakozóhelyek személyzete bűnös közömböséget tanúsít a készülő bűncselekményekkel szemben és nem egyszer maguk is részesei lesznek a bűncselekményeknek.

A rablást elkövetők között jelentős a visszaesők száma. Nagyon sokan közöttük kifejezetten rabláson, kifosztáson, üzletszerű kéjelgésen alapuló életvitelre rendezkedtek be.

c/2./ A vagyon elleni bűncselekmények növekedésének okai kutatásánál is azokat a bűncselekmény-fajtákat kell vizsgálni, amelyeknél a változások ténylegesen tapasztalhatók, tehát a lopásokat és a betöréseket.

A statisztikai adatok és a bűnügyek tapasztalatai azt igazolják, hogy itt is egyre több az olyan elkövető, akik a bűnöző életmódot választották és lopásokból, betörésekből élnek. Nemcsak a büntetett előéletűek, hanem a visszaesők aránya is ebben a bűncselekmény kategóriában a legmagasabb. Így a lopásoknál a büntetett előéletűek aránya 1983-ban 47.1 %, a visszaesőké pedig 27.7 %. Még rosszabb a helyzet a betöréses lopásoknál, ahol 1981-ben 49.8 %, 1983-ban 51 %-a volt az elkövetőknek büntetett előéletű és a visszaesők aránya is meghaladta a 37 %-ot.

Abban, hogy a tulajdon elleni bűnöző életmód egyre több elkövetőt jellemez, közrejátszik az is, hogy meghatározott foglalkozásokat folytató állampolgároknál jelentős értékek halmozódnak fel és az elkövetőknek lehetőségük nyílt arra, hogy akár egy-két bűncselekménnyel viszonylag nagyobb

összeghez jussanak. A sértetti oldalon is vannak a bűnelkövetést megkönnyítő körülmények. Nem egyszer előfordult, hogy több százezer forint készpénzt és ékszereket a sértettek a ritkán látogatott vikendházaikban tartottak.

A sértettek jelentős része az orvosok, művészek, kiskereskedők, kisiparosok és szabadfoglalkozásúak köréből kerül ki, akik a közfelfogás szerint is magas jövedelemmel rendelkeznek. A személyi jövedelmek differenciálódásának megítélésénél tapasztalható téves nézetek éppen ezen bűncselekmények elkövetőire jellemzők, akik bizonyos foglalkozásoknál a jövedelmeket indokolatlanul magasnak tartják és a maguk javára igyekeznek a különbséget jogellenesen kiegyenlíteni.

A társadalmi vagyon védelme nem mindennél megfelelő, sokszor csak formális. Tanúskodnak erről az asztalfiókban szabadon hagyott páncélszekrény kulcsok, nem működő riasztó berendezések, vagy nyitvahagyott ablakok. A nem megfelelő belső számviteli ellenőrzés is nagyon sokszor közrehatott abban, hogy a sikkasztásokra és csalásokra csak akkor derült fény, amikor az elkövetők már több éve folytatták bűnös tevékenységüket. Ilyenkor a kár már olyan tetemes volt, hogy tényleges megtérülésére nem lehetett sok remény.

c/3./ A gyors meggazdagodási vágy nemcsak a tolvajokat és betörőket, hanem a népgazdaság elleni bűncselekmények elkövetőit is jellemzi. Az új gazdálkodási formák adta vállalkozási lehetőségekkel nemcsak azok élnek, akiktől társadalmilag valóban

hasznos tevékenység reálisan várható. A lehetőségek szinte vonzzák az ügyeskedőket, a neppereket, akik az új gazdálkodási formák gyakorlati alkalmazásában még meglévő bizonytalanságokat és nagy ismeretségi köröket kihasználva jogtalan jövedelmekhez jutnak.

Az ilyen ügyek nyomozása nemcsak azért nehéz, mert az ügyeskedők működésének jogellenes volta csak egy bizonyos idő után derül ki és a bizonylati fegyelem hiánya miatt a tényállás megállapítása is nehézséget okoz, hanem azért is, mert vannak jogértelmezési vitás kérdések is. Azok a szervek, akik az ilyen vállalkozóknak megbízást adtak, egyre nagyobb tapasztalattal rendelkeznek és egyre inkább kevesebb tere lesz majd a bűnözőknek a vállalkozással kapcsolatos bűncselekmények elkövetésére.

c/4./ Végül - és erről kevesebbet beszélünk - a bűnözés alakulására kihathat egy valóban általános tényező, a társadalom erkölcsi értékítélete. Ugy tűnik, ez az erkölcsi elítélés mintha egyes bűncselekményeknél nem lenne olyan erős, mint régen. Pedig erre nagy szükség van. E hatás gyengülése bátorítja az elkövetőket, akik könnyebben találnak társakat a bűncselekményekhez, de valójában a közömöbösség is nekik kedvez.

Gondoljunk csak arra, hogy miközben az állampolgárok többsége általában felháborodik a jogellenes jövedelmeken, a hiánygazdálkodás-szülte csúszópénzek és vesztetések elterjedésén, a saját ügyeikben már hajlanak arra, hogy ezt a felháborodást elfelejtsék.

Az erkölcsi elítélés hiánya más bűn-

cselekményeknél is érezhető, különösen a deviza- és vámbüntettekénél, ahol az elkövetők maguk sem érzik át kellő súllyal cselekményük társadalmi veszélyességét. Még kevésbé mondhatjuk azt, hogy ezen bűncselekmények elkövetőivel szemben a társadalom erkölcsi rosszallása megfelelő mértékű lenne. Az erkölcsi tényezők bűnözésre való hatását lehetetlen mérni, de mégis hatnak és a megelőzés szempontjából ez akkor lesz igazán eredményes, ha az állampolgári fegyelem, a jogtudat és az erkölcs magasabb szintet ér el.

Dr. Siklói György /r. vezérőrnagy/ korreferátuma

A vagyon elleni bűnözés új tendenciái és ezek okai

A vagyon elleni bűnözés méltán áll mind a bűnüldözéssel foglalkozó gyakorlati szakemberek, mind pedig a bűnügyi tudományok művelői érdeklődésének középpontjában. A kiemelt figyelem mindenekelőtt annak szól, hogy az elmúlt évek során nagyságrendjük rendkívül nagy mértékben emelkedett, valamint alanyi és tárgyi oldalon egyaránt - a súlyosodás irányába mutató - új, eddig nem tapasztalt minőségi jegyek jelentkeztek.

- Az 1960-as és az 1970-es években tartósan mintegy 70 ezer vagyon elleni bűncselekménnyel számoltunk. A bűnözési formáció megélénkülése 1980-ban következett be és folyamatosan emelkedve az elmúlt évben a legmagasabb számadatot, több mint 95 ezret ért el.

Az emelkedésen belül a legdinamikusabb szektorként a személyek javainak megsértése szerepelt, mely a növekedés csaknem egészét adta. Elemei közül a lopások, betörések, a jármű önkényes elvételek és a rablások elszaporodása jelentette a legnagyobb veszélyt.

- A minőségi változások körében elsősorban a szervezettség fokozódása és a tárgyi súly növekedése a szembetűnő. A korábban jellemző alkalmoszerű bűnelkövetési módok mellett mindinkább megjelentek a tudatosan szervezett bűnözői csoportok, melyek "hivatásszerűen" választották a bűnöző